

ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.Ի ՀԱՄԱՌՈՑ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

անն Կիլիկիո Շնորհազարդ Կաթողիկոս Գարեգին Ա ծնվել է 1367 թվին՝ գյուղական ընտանիքում. նրա ծնողները բնակվում էին Լեոնային Դարաբադի Մարազա գյուղում:

Գրաճանաչություն ստվորել է սկզբում զանազան գրագետ անձանց մոտ. այնուհետև ստվորել է Դարաբադի թեմական դպրոցում, Կակ 1881 թվին, իր մոր հորեղբոր՝ Անտոն վարդապետի միջնորդությամբ, ընդունվել է Գևորգյան ճեմարանը: Մանկության հասակից սկսած նա աչքի է ընկել իր ջանասիրությամբ ու բացառիկ ընդունակությամբ: Ծննդաբանում ստվորելիս դասընկերն է եղել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գևորգ Զ-ի:

Ծննդաբանի դասընթացն ավարտելու տարում, 1889 թվին, սարկավաթ է ձեռնադրվել:

Բարձրագույն կրթություն ստանալու համար 1892 թվին գործուղվել է Գերմանիա, ուր շուրջ ու կես տարի ուսանելուց և Լայպցիգի համալսարանում քննություն տալուց հետո ստացել է փիլիսոփայության դոկտորի տիտղոսը:

Գարեգին սարկավաթ Հովսեփյանը Գերմանիայից էջմիածին վերադառնալով 1897 թվին աբեղա է ձեռնադրվում ու Գևորգյան ճեմարանի ուսուցիչ նշանակվում:

1900 թվին նա նշանակվում է Թիֆլիսի թեմի առաջնորդական փոխանորդ: Կարճ ժամանակամիջոցում, այստեղ, ժողովրդական լայն խավերում Գարեգին վարդապետն այնպիսի համակրանք է ձեռք բերում, որ թեմի հայազգաբնակչությունը մի համախոսակալ գրություն գրում է իրենց հայրենիքի և խնդրում է նրան հեռանալ իրենց հայրենիքից: Սակայն Հայրիկը վաղաժամ է համարում

եպիսկոպոսության աստիճանի շնորհումը երիտասարդ վարդապետին:

1901 թվին Գարեգին վարդապետը հրավիրվում է Երևանի թեմական դպրոցի վերատեսուչ, որպիսի պաշտոնը նա վարում է մինչև 1905 թվը:

1905 թվին նա նշանակվում է Գևորգյան ճեմարանի վերատեսուչ:

1905—1907 թվականներին վարում է «Արարատ» ամսագրի խմբագրի պաշտոնը:

Նրա մյուս համաշխարհային մասնակցությունն է Ս. Հռիփսիմի վանքի վանահայր:

Իզմիրլյան կաթողիկոսի օրոք վարում է խորհրդականի պաշտոնը:

Առաջին համաշխարհային պատերազմի օրերին՝ 1914 թվին, նա նորից նշանակվում է Գևորգյան ճեմարանի վերատեսուչ, որպիսի պաշտոնը վարում է մինչև ճեմարանի փակումը 1917 թվին:

Առաջին համաշխարհային պատերազմի ամբողջ տևողության ընթացքում, լինելով Նիքայական Օգնություն Հանձնախմբի անդամը և մի տարի էլ այդ Հանձնախմբի նախագահը, նա ջանք չի խնայել հայ գաղթականության ծանր վիճակը թեթևացնելու համար:

1917 թվին, Գարեգին վարդապետը եպիսկոպոս է ձեռնադրվում:

1924 թվին Գարեգին եպիսկոպոսն ընտրվում է Գերագույն Հոգևոր խորհրդի անդամ և Միաբնակյան Ժողովի նախագահ:

1927 թվին միաձայն ընտրվում է Դրիմի և Նոր-Նախիջևանի թեմի առաջնորդ: խորհն կաթողիկոսի օրոք դարձյալ ընտրվում է Գերագույն Հոգևոր խորհրդի անդամ և Միաբնակյան Ժողովի նախագահ:

1934 թվին, որպես կաթողիկոսական նվիրակ Սփյուռքի մեջ, Գարեգին եպիսկոպոսն այցելում է Նվրդայի և Միջին ու Մերձավոր Արևելքի գրեթե բոլոր հայ գաղութները: Այդ առաքելության ընթացքում նա Ս. էջմիածնի Մայր Տաճարի վերանորոգության

համար հանգանակում է 40 հազար դոլար: 1936 թվին, նվիրակի հանգամանքով այցելում է ամերիկահայ գաղութները: Ազգային Նրբագիտության նախարարի ժողովի կողմից 1938 թվին նա ընտրվում է Ամերիկայի թեմի առաջնորդ: արտեղ նա խոշոր աշխատանք է ծավալում և կարճ ժամանակամիջոցում կարողանում է կարգավորել ոչ միայն թեմի գործերը, այլ և նոր լիցք հաղորդել տեղի գաղութահայ կյանքին: Հայրենական պատերազմի տարիներին նրա գործոն մասնակցությամբ է կազմակերպվում Հայկական Հանձնախումբը, որն ի նպաստ կարմիր Բանակի ու պատերազմից տուժած հայրենա-

ու մասնակցում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրությանն ու օծմանը: Այսպիսով, 1897 թվին արեղա ձեռնադրվելով, նա հիտուն տարի անբասիր կերպով ծառայել ու շարունակում է աճող եռանդով ծառայել Հայ Եկեղեցուն, մեծ ծառայություններ մատուցելով նրա վերելքի գործին:

Բացի բոլորանվեր հոգևորական լինելուց Գարեգին Վեհափառ Կաթողիկոսը մեծ հայրենասեր ու խոշոր գիտնական է: Նա իր բազմաթիվ ու բազմապիսի բովանդակություն ունեցող աշխատություններով ձգտել է ոչ միայն հայ հին հիշատակարանները

1945 թվի կաթողիկոսական ընտրությանն ու օծման օրերին. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս S. S. Գևորգ Զ. և Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս S. S. Գարեգին Ա դուրս են գալիս Մայր Տաճարից

կիցների հանգանակում է 120 հազար դոլար, իսկ «Սասունցի Դավիթ» տանկային շարասյան համար 85 հազար դոլար:

1943 թվին Կիլիկյան թեմերի Ազգային Ընդհանուր Ժողովը Գարեգին արքեպիսկոպոսին միաձայն ընտրում է Կաթողիկոս Տանն Կիլիկիոյ: 1945 թվի ապրիլի 8-ին տեղի է ունենում նրա Կաթողիկոսական օծումը: Օծումից հաղթել երեք ամիս անց Գարեգին Կաթողիկոսը ժամանում է Ս. Էջմիածին

փրկել կորստից, այլ և նրանց միջոցով արծարծել, բուրբոքել հայրենիքի սերը, խանդավառել ժողովրդի լայն զանգվածները հայրենիքի սիրով, հպարտության զգացմունքները նրանց, հայ մշակույթի հոյակապ կոթողների վրայից մոռացության փոշին թոթափելով ու նոր փայլ հաղորդելով նրանց: Օժտված լինելով հեռտորական բնատուր ձիրքով՝ նա ամեն ժամանակ ու ամենուրեք իր հայրենաշունչ ճառերով ժողովրդ-

դական զանգվածները համակել է հայրենասիրական զգացումներով:

Այսօր էլ շերմ հայրենասեր Գարեգին Կաթողիկոսը ամենայն սրբությամբ կատարում է իր պարտականությունները հայրենիքի հանդեպ, իրեն ենթակա թեմերում գլխավորելով հայրենադարձության գործը:

Բազմաշխատ գիտնական Գարեգին Կաթողիկոսը հանդես է եկել թե որպես անգուցական գեղարվեստագետ ու մասնագետ հայարվեստի ու մշակույթի պատմության և հատկապես մանրանկարչության, թե որպես բանասեր ու մատենագիր և թե որպես պատմաբան ու հնագետ: Դեռ ճեմարանում ուսանող եղած ժամանակ նա սկսում

թյուններ, ստվարածավալ աշխատություններ, որոնք մեծ մասամբ զետեղված են «Արարատ», «Հասկ» և այլ պարբերականներում, կամ լույս են տեսել առանձին գրքերով ու հատորներով, իսկ մի ստվար մասն էլ դեռ չի հրատարակված: 1890 թվին «Արարատ» ամսագրում լույս տեսավ նրա «Լուսաւորիչ և Հայաստանեայց եկեղեցի» խորագիրը կրող առաջին հոդվածը, որին հետեւեց նրա բազմաթիվ ու բազմապիսի բովանդակություն ունեցող հոդվածների ու աշխատությունների շարքը: Այսօր էլ ալեղարդ Կաթողիկոսը երիտասարդական ավյունով շարունակում է փոքր ծավալի ուսումնասիրություններ զետեղել «Հասկ»-ում,

1945 թվի Ազգային-եկեղեցական ժողովի օրերին. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Ս. Տ. Գևորգ Զ, Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոս Ս. Տ. Գարեգին Ա և Սրուսաղեմի Պատրիարք Ս. Տ. Կյուրեղ Բ Վեներաբլի պարտեզում:

է զբաղվել հայ բանահյուսության ուսումնասիրությամբ, ժողովրդական վկայի մասին ճեմարանի մոկայցի ծառաների պատմածները գրի առնելով: Վեց տասնյակ տարվա պատմություն ունի նրա գրական-գիտական գործունեությունը: Վաթսուկ տարվա ընթացքում նրա բեղմնավոր գրչի տակից դուրս են եկել կրոնա-եկեղեցական ու ազգային, պատմա-հնագիտական, մատենագրական-բանասիրական բազմաթիվ հոդվածներ, փոքր ծավալի ուսումնասիրու-

«Էջմիածին»-ում ու մեկը մյուսի ետևից լույս ընծայել իր չափազանց շահեկան ստվարածավալ աշխատությունները: Ինչպես տեսանք, ժողովրդական բանահյուսությունը Վեհապետին դեռ հետաքրքրել է պատանեկության հասակից. նրա այս տիպի աշխատություններից հիշատակության արժանի են «Սասմայ ծոն»-ը, «Փշրանքներ ժողովրդական բանահյուսութիւնից»-ը, «Ռոստոմ Զալ»-ը:

Նրա մատենագրական-բանասիրական ու-

ուսումնասիրությունների, շարքը սկսվում է «խոսքովիկ բարգմանիչ և երկասիրութիւնք նորին» աշխատությամբ, որին հետևում են «Մխիթար Սասնեցի», «Մխիթար Այրիվանեցի», «Թովմա Մեծոփեցու կեանքը», «Չագավանից ժողովը» գործերը և դեռ ցարդ անտիպ մնացած Ոսկերեանի, Կիւրեղ Աղեփսեանի, Որոգիւնէսի հայերեն թարգմանությունները, Ստեփանոս Սյունեցիի «Չորից Աւետարանաց Մեկնութիւն»-ը և Գրիգոր Մագիստրոսի Թղթերը:

Խոշոր արժեք են ներկայացնում հայ արվեստին ու մշակույթին և պատմության ու

մուրեան մէջ» ուսումնասիրությունը, որը նվիրված է ԺԳ-ԺԷ դարերի հայոց պատմության մի շարք հարցերի լուսաբանմանը. այս աշխատության աղբյուր են ծառայել հարյուրավոր ձեռագրերում պահպանված հիշատակարանները, վանքերի, եկեղեցիների արձանագրությունները. երրորդ հատորը պարունակում է 280 արձանագրություն և մոտ 100 ձեռագրերից բաղված հիշատակարաններ: Այս աշխատության պիտի հաջորդեն Որբելեանց և Վաչուտեանց պատմությունները, որոնց նյութերը մասամբ հավաքված ու մասամբ էլ պատրաստված են: Այս

1945 թվին հայրենիք ժամանելով Ս. Ս. Գաբրիել Կաթողիկոսը վերստին այցելում է իր սիրած հուշարձանները

հնագիտության վերաբերող նրա ուսումնասիրությունները. այս շարքին են պատկանում նրա «Նիւթեր և ուսումնասիրութիւններ Հայ Արուստի և Հայ Մշակոյթի Պատմութեան»-ը, որի ներք պրակները լույս են տեսել 1935-1944 թվականներին, փակ չորրորդ և հինգերորդ պրակները ներկայումս պատրաստվում են բազմավաստակ գիտնականի կողմից, նաև երեք հատորով հրատարակված «Խաղրակեանք կամ Պոռոջեանք Հայոց Պատ-

շարքին են պատկանում Ն. Մառի հիշատակին նվիրված «Հաւուց Թաղի Ամենափրկիչը և նոյնանուն Յուշարձաններ», ինչպես նաև «Աղիքեկեանք և ճրանց շինարարութիւնը», «Չ դարի հայ արուստի լուսաբանութիւնը», «Մի կարեւոր ձեռագիր Նիւ-Յորքի Հանրային Մատենադարանում», «Արագածի գագաթին ի խնդիր Լուսաւորչի Կանքեղին», նաև պատրաստ, բայց դեռ չհրատարակված «Ձեռագրական Յիշատակարանների հաւաքա-

ծով-ի-երեք ստվար հատորները, որոնք հարուստ նյութ են պարունակում հայոց պատմության, մշակույթի, արվեստի ուսումնասիրության համար: Այս հոյակապ գործի տպագրությունը կսկսվի մոտ ժամանակ-

Սակայն նրա աշխատությունների գլուխ գործոցն է կազմում «Հայ մանրակարչության գունագարդ փառեղը» որի վրա նա դեռ շարունակում է աշխատել:

Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոս Ս. Տ. Գարեգին մաղթում առաջին կարավանով

Ա. Բեյրութի նավահանգստում ողջերք է մեկնող հայրենադարձներին.

ներս: Անտիպ գործերից են նաև «Գրչութեան Արուեստը հին Հայոց մէջ», «Ժէ դարի հայ մանրակարչութեան և որմնակարչութեան մասին» ուսումնասիրությունները և այլն:

Հուանք, որ Գարեգին Կաթողիկոսի ցարդ անտիպ մնացած շափաղանց արժեքավոր գործերը շուտով կհրատարակվեն ու մատչելի կդառնան բոլորի համար:

